

mgr Agnieszka Pietrzak

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Terminologia prawna i strategie translatorskie w przekładach polskiego kodeksu karnego na język niemiecki [Rechtsterminologie und Übersetzungsstrategien in Übersetzungen des polnischen Strafgesetzbuches ins Deutsche]

Zjawisko globalizacji, bliska współpraca gospodarcza oraz sąsiedztwo Niemiec i Polski, skutkujące ciągłym przepływem obywateli pomiędzy tymi dwoma państwami spowodowało wyraźne zapotrzebowanie na tłumaczenia tekstów prawnych w parze językowej niemiecki-polski. Przedmiot przekładu stanowią bardzo często teksty z zakresu prawa karnego, które związane są m.in. z czynami zabronionymi popełnianymi przez Niemców i Polaków. Z jednej strony tłumaczeniu podlegają np. orzeczenia w sprawach karnych, z drugiej strony liczne dokumenty związane z podjęciem pracy w niektórych zawodach lub otrzymaniem określonych uprawnień, jak np. zaświadczenie o niekaralności. W obydwu przypadkach w tłumaczonych dokumentach pojawia się terminologia specjalistyczna, która związana jest z prawem karnym i w dużej mierze pochodzi bezpośrednio z kodeksu karnego. Stąd wynika konieczność badania terminologii prawnokarnej w kontekście translatorskim.

Głównym celem rozprawy doktorskiej jest omówienie problematyki tłumaczenia terminologii prawnokarnej oraz ocena strategii translatorskich, które zostały zastosowane w trzech wydanych drukiem tłumaczeniach polskiego kodeksu karnego na język niemiecki. Choć do tej pory pojawiły się pojedyncze prace, głównie w postaci nielicznych artykułów naukowych, nawiązujące do problematyki przekładu terminologii z zakresu prawa karnego, to nie powstało dotąd żadne szersze opracowanie, w którym to dokonano by bardziej kompleksowej analizy tego materiału. Dysertacja może zatem – choćby częściowo – uzupełnić tę lukę badawczą.

Część teoretyczna rozprawy poświęcona jest zagadnieniom dotyczącym terminologii i terminoznawstwa, języków specjalistycznych, języka prawa, specyfiki przekładu prawnego, ekwiwalencji oraz strategii translatorskich. W części empirycznej przedstawiona została kontrastywna analiza wybranej terminologii polskiego kodeksu karnego i jego trzech wydanych drukiem tłumaczeń. Korpus badawczy pracy stanowią:

- *Polnisches Strafgesetzbuch. Kodeks karny – tłumaczenie na język niemiecki*, 2019, Wydawnictwo: DE-IURE-PL.
- *Kodeks karny i kodeks wykroczeń. Strafgesetzbuch und Übertretungsgesetzbuch*, 2012, Wydawnictwo: C.H. Beck.
- *Das polnische Strafgesetzbuch. Kodeks karny*, 1998, Wydawnictwo Instytutu Maxa Plancka ds. Zagranicznego i Międzynarodowego Prawa Karnego we Fryburgu Bryzgowijskim.

Celem rozprawy doktorskiej jest odpowiedź na pięć następujących pytań badawczych:

1. Czy autorzy tłumaczeń prawidłowo dobrali terminologię właściwie rozumiejąc terminy wyjściowe i ich ekwiwalenty? Czy w tym kontekście tłumacze, studenci lub osoby przygotowujące się do egzaminu na tłumacza przysięgłego mogą korzystać z tych tłumaczeń jako źródła ekwiwalentów poszczególnych terminów prawnokarnych?
2. Czy terminologia stosowana jest spójnie?
3. Na ile przydatne są słowniki bilingwalne przy przekładzie tekstów prawnokarnych?
4. Jakie tłumacze zastosowali strategie i na ile są one poprawne?
5. Czy data wydania tłumaczenia (2019, 2012, 1998) przekłada się na stosowane strategie? Czy w związku z tym porównując przekłady sporządzone na przestrzeni 21 lat sprawdza się teza mówiąca o wyparciu strategii zorientowanych na język wyjściowy przez strategie zorientowane na język docelowy?

Aby uzyskać odpowiedź na powyższe pytania badawcze przeprowadzono w ramach metody prawnoporównawczej analizę kontrastywnej wybranych terminów polskiego kodeksu karnego i ich ekwiwalentów, które pochodzą z wyżej wymienionych tłumaczeń oraz pięciu dwujęzycznych słowników prawniczych. W procesie przekładu prawniczego metoda porównawcza odgrywa istotną rolę i tym samym stanowi szczególnie użyteczne narzędzie tłumacza prawniczego. Pozwala ona bowiem poznać obcy system prawny i zrozumieć zasady jego funkcjonowania. Analiza prawnoporównawcza przebiega w konkretnych fazach. W tym kontekście Constantinesco¹ mówi o trzech etapach, które są nierozłączne i wzajemnie zależne, tj. o ustalaniu, rozumieniu i porównywaniu. Pierwszy etap polega na zdefiniowaniu pojęć, które będą przedmiotem analizy oraz zebraniu terminologii używanej w tym celu. Drugim etapem jest właściwe zrozumienie porównywanych pojęć poprzez ustalenie ich związku z daną

¹ Constantinesco, Léontin-Jean (1972): *Rechtsvergleichung. Die rechtsvergleichende Methode*, Carl Heymanns Verlag KG, Kolonia, s. 173.

dziedziną prawa i kontekstem. Ostatni etap, czyli właściwe porównanie, przedstawia relacje porównywanych pojęć z obu systemów prawnych. Znalezione poprzez to podobieństwa i różnice pozwalają ocenić jakość i użyteczność potencjalnych ekwiwalentów oraz ostatecznie wypracować takie rozwiązanie, które pomyślnie zrealizuje cel tłumaczenia.

W związku z powyższym w ramach analizy kontrastywnej przeprowadzonej w dysertacji sprawdzone zostało, czy zaproponowane ekwiwalenty występują w niemieckim systemie prawnym. Jeśli tak, ustalony został ich zakres znaczeniowy poprzez zestawienie polskich i niemieckich definicji legalnych. Następnie zostało ocenione, czy pokrywają się one na tyle, aby można było uznać je za przystające. Jeśli nie, omówiony został wybór ekwiwalentu, którego dany tłumacz dokonał w obliczu braku ekwiwalencji funkcjonalnej. Następnie badane terminy wyjściowe zostały skonfrontowane z ekwiwalentami występującymi w bilingwalnych słownikach prawniczych. Finalnie ustalone zostały strategie tłumaczeniowe zastosowane przez autorów tłumaczeń, które następnie zostały poddane ocenie.

Przeprowadzona analiza wykazała, że autorzy badanych tłumaczeń musieli pokonać wiele trudności na płaszczyźnie terminologicznej. Analizowane terminy charakteryzowały się bowiem różnym stopniem przystawalności z pojęciami z niemieckiego systemu prawnego. W celu rozwiązania trudności tłumacze stosowali różne mikrostrategie, które zgodne były z wybranymi przez nich makrostrategiami. Jako przykłady użytych przez nich technik posłużyć mogą ekwiwalenty funkcjonalne, tłumaczenia dosłowne, parafrazy, zapożyczenia, neologizmy oraz definicje w formie przypisów tłumacza.

Szczególnie widoczna była różnica w jakości proponowanych ekwiwalentów w analizowanych tłumaczeniach w porównaniu z dwujęzycznymi słownikami prawniczymi – jakość tych pochodzących ze słowników budziła wyraźnie więcej wątpliwości.

W tekstach wszystkich trzech tłumaczeń dominowały strategie zorientowane na język docelowy. Bez wątpienia udział strategii zorientowanych na język docelowy był najwyższy w najnowszym tłumaczeniu, tj. w tłumaczeniu wydanym przez wydawnictwo DE-IURE-PL w 2019 r. W dużej mierze świadczyć to może o skłonności tłumaczy do stosowania tego typu strategii współcześnie.

Wnioski z przeprowadzonej analizy mogą stanowić źródło wskazówek dla tłumaczy tekstów prawnych, kandydatów do egzaminu na tłumacza przysięgłego oraz zostać wykorzystane w dydaktyce akademickiej jak i w tworzeniu programów kursów lub szkoleń z zakresu przekładu prawniczego.

Słowa kluczowe:

tłumaczenie prawnicze, kodeks karny, ekwiwalencja, strategie translatorskie, język prawa